

تحلیل سیاست‌های فرهنگی پوشش زنان

مهربان‌های پیکانی*
نازنین محمودوند کلوچه**

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی و تحلیل سیاست‌گذاری‌های فرهنگی دولت در حوزه پوشش زنان و دختران جامعه بود. بدین منظور با روش کیفی اسناد، مصوبات و متون اصلی سیاست فرهنگی سه منبع سیاست‌گذار در زمینه پوشش زنان یعنی شورای عالی انقلاب فرهنگی، مجلس شورای اسلامی و معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری گردآوری و تحلیل شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد رویکرد قوانین مرتبط با پوشش زنان از مجازات و برخورد خشن متخلفان در اوایل انقلاب، به فرهنگ سازی و برخورد نرم تغییر کرده است و به توسعه فعالیت‌های فرهنگی، آموزشی و تبلیغی توجه بیشتری شده است. اما اغلب سیاست‌های تدوین شده بعد از انقلاب توسط دستگاه‌های ذیربط در عمل با موفقیت چندانی مواجه نشده و با وجود این که دولت از تمام ظرفیتهای تشویقی و تنبیهی موجود برای تحقق این سیاست‌ها استفاده کرده؛ اما به طور موثری به اندازه کافی موفق نبوده است و عواملی مانند فقدان تعریف جامع از پوشش و حجاب در قوانین و برداشت‌های متفاوت در خصوص نوع پوشش در جامعه، کل‌گویی، ابهام و اعمال سلیقه‌ای در اجرای سیاست‌های حوزه پوشش زنان، ناهماهنگی‌های ساختاری، توجه کم به سیاست‌های فرهنگی و عدم هماهنگی سیاست‌ها و مصوبات قانونی با شرایط جامعه و فقدان نظارت مناسب، از عوامل عدم موفقیت سیاست‌گذاری در حوزه پوشش زنان است.

کلید واژگان: سیاست فرهنگی، پوشش زنان.

* استادیار گروه مدیریت، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان (خوراسگان)، ایران.
** دانشجوی دکتری گروه مدیریت، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان (خوراسگان)، ایران
(نویسنده مسئول، ایمیل: n_mohammadvand@yahoo.com)

مقدمه

سیاست‌گذاری در ایران با پیروزی انقلاب اسلامی رنگ و بویی دینی گرفت و با بهره‌گیری از اصول و آموزه‌های اسلامی در حوزه قانون‌گذاری و اجرایی نوعی زمامداری متمایز را در پرتو اسلام سیاسی محقق ساخت. شاید بتوان گفت انقلاب اسلامی در وهله اول به مثابه انقلاب فرهنگی بود که با هدف اساسی احیای ارزشها، باورها و اعتقادات اسلام و ظهور آنها در نمادهای رفتاری و ساختاری جامعه اسلامی ایران به پیروزی رسیده است و دهه نخست، دولت با تلاشی وافر به نهادینه‌سازی ارزشهای اصیل اسلامی در رفتار و کردار آحاد جامعه همت گماشت. از همان آغاز با تأکید بر ارزشهایی چون پارسایی و تقوا، الگویی از زنان مسلمان را معرفی ساخت که پوشش زنان جوهره آن بود در همین زمینه جوانان و زنان را مورد توجه قرار داده و شور جمعی آنان را در پرتو هدایت رهبر انقلاب سامان بخشید نکته قابل توجه آن است که در حوزه فرهنگ عمدتاً همین دو نیروی عظیم اجتماعی بودند که مورد توجه مخاطبان دستگاه دولتی قرار گرفته‌اند چرا که گروه اول با عهده‌داری وظایف خطیری چون مادری و همسری ضمن اشاعه فرهنگ در خانواده به تربیت نسل آتی همت می‌گمارد و گروه دوم پتانسیل بالقوه نظام محسوب می‌شوند بنابراین نظام جمهوری اسلامی به عنوان یک نظام سیاسی مدرن با مجموعه کار ویژه‌های خود با توسل به مفاهیم و اصول دین اسلام در جریان شکل‌گیری پیروزی، استقرار و تثبیت انقلاب توجه خاصی به این دو قشر (زنان، دختران) داشته است. این فرایند نظام‌سازی در مقاطع مختلف با قوت و ضعف‌هایی، در حوزه سیاسی-اجتماعی توأم بوده است. و فرایند نظام‌سازی، بیشتر مبتنی بر آموزه‌های دینی و آرمان‌های برآمده از انقلاب اسلامی ایران در حوزه پوشش زنان به عنوان یکی از ضرورت‌های مبنایی نظام جمهوری اسلامی قرار گرفته است (باقری، ۱۳۹۰).

و از طرفی چون دولت‌ها عالی‌ترین اقتدار سیاسی در محدوده این قلمرو محسوب می‌شود آنها بنا به سرشت خود که همانا دستیابی به قدرت و اعمال آن از مجرای تنظیم امور سیاسی است تنها به حوزه سیاست و اقتصاد بسنده نکرده و به فراخور دوران‌ها در حوزه فرهنگ نیز وارد شده نظام‌سازی فرهنگی را بر بنیاد، نظم و نهادینه‌سازی ساز و کارهای پیشرفت بر مبنای ارزش‌های مقبول و مشروع هر جامعه تعریف نمودند. در این میان سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی به عنوان ابزار منطقی، از مولفه‌های اساسی دولت‌ها در رسیدن به هدف‌های محسوب می‌شود. انتخاب تدابیر و راهبردی علاوه بر تخمین برآوردها، در زمان ممکن به تصویرسازی روشن از چشم‌اندازهای آتی از برنامه‌ریزی را برای سیاست‌گذاران ترسیم می‌کند. اینگونه برنامه‌ریزی با توجه به محدودیت منابع با تخصیص بهینه منابع مادی و معنوی از اتلاف زمان و بودجه جلوگیری کرده و حداکثر بهره‌وری را میسر می‌سازد. و مجریان، برنامه‌ریزان و خط‌مشی‌گذاران با مداخله هدفمند، آگاهانه و سنجیده انسانی در سیر حوادث و فرایندها (که ممکن است موفقیت‌آمیز باشد یا نباشد) به طی طریق در مسیر پیش‌بینی شده و اعمال تغییرات برنامه‌ریزی شده لازم می‌پردازند. خط‌مشی‌گذاری توسط دولت نیز ما را به عرصه فعالیت‌ها رهنمون می‌سازد. اموری که می‌توان آن را از وظایف حاکمیتی حکومت و دولت نام برد. تمرکز اصلی در خط-مشی بررسی تعامل دولت با جامعه در مراحل شناخت و فهم مسئله در طراحی و شکل‌گیری، اجرا، ارزیابی، اصلاح و تغییر خط‌مشی می‌باشد (هادی پیکانی، ۱۳۹۵).

از زمان حکومت صفویه تا کنون، دین رسمی در ایران اسلام است. از ایران به عنوان کشوری اسلامی، توقع می‌رود که مبنای ارزشی و ملاک‌های اسلامی را در رأس دستورات و قانونگذاری‌های خود قرار دهد و رویکردی دینی و اسلام‌مدارانه را در پیش گیرد. بر این اساس در دهه ۷۰ بعد از جنگ تحمیلی روند توجه به پوشش زنان، تغییرات اجتماعی وضعیت این گروه جامعه را دچار تغییر کرده، از ساده‌زیستی، پرهیز از پرداختن به ظواهر، خودآرایی و التزام به پوشش زنان که از اولویت‌های ارزشی و هنجاری انقلاب بود. تغییر جهت داد و از سوی فرهنگ مصرف‌گرایی در میان طبقه

متوسط شهری افزایش یافت و این جریان فرهنگ غربی شدن در ایران بدون برنامه ریزی از طریق رسانه‌ها در عصر جهانی شدن، فرهنگ ایران را بی نصیب نگذاشت. به طوریکه در مقاطعی نگرانی‌های جدی در خصوص شیوع پوشش غربی و آرایش مو و صورت در ایران حساسیت خاص سیاستگذاران و دستگاه‌های ذیربط را موجب شد. تا در همین راستا متون سیاستگذاری اکثر سازمانهای مثل شورای عالی انقلاب فرهنگی نشان از ترویج و تقویت باورهای اسلامی و حس تعلق ملی و در حال عین نفی هویت فردی جوانان، خرده فرهنگی‌های سنی و سبک پوشش زنان تدوین و به سازمانها جهت اجرا ابلاغ گردید (کاظمی و آهویی، ۱۳۸۷). هم چنین گاهی به واسطه برخوردهای امنیتی نیروی انتظامی با استفاده نیروی قهری و تنبیهی با زنان بدحجاب در جامعه باعث فاصله گرفتن این گروه از ارزشهای اسلامی شد. چیزی که می‌توانست با یک برنامه ریزی دقیق تحت کنترل قرار گیرد. در چنین شرایطی نیروی انتظامی در قالب طرح‌هایی مثل امنیت اجتماعی و موضوعی، گشت ارشاد را مطرح نمود. که موجب کشمکش بیشتر بین نیروی انتظامی، این گروه و خانواده آنها (زنان) گردید و پلیس نتوانست رویه‌های کنترلی و نظارتی را هم بطور مستمر با قدرت اعمال کند. و این باعث اعتراضات گاه و بی‌گاه گروه‌های مختلف از جمله خانواده محترم شهدا و... باعث افت و خیزهای در مبارزه با بی‌حجابی گردید. و چنین وضعیتی گاه باعث اعمال مقطعی، سلیقه‌ای و ضربتی سیاست‌های فرهنگی در دولت شد و این سؤال را مطرح ساخت این چنین فراز و نشیب از سوی نهادهای سیاستگذار مثل دولت بر اساس چه نیاز سیاسی در دستور کار دولت قرار گرفته است؟ پاسخ به این سؤال چرا پس از گذشته سی و اندی سال از پیروزی انقلاب و آرمانها و ایدئولوژی اولیه آن تغییراتی در زمینه پوشش زنان صورت نگرفت.

این پژوهش در پاسخ به سؤال اصلی که در بالا آمده به دنبال آن است تا ضمن تحلیل این سیاستها، ارزیابی پیوستگی، انسجام و پویایی این سیاست‌ها را ارائه دهد. بر این اساس ابتدا به طرح مباحث نظری درباره دولت و سیاستگذاری فرهنگی پرداخته و سپس با روش تحلیل سند، در پی تحلیل سیاست‌های مصوب از سوی نهادهای سیاستگذاری است این تحلیل حاوی پیش فرضی مبنی بر وجود رابطه قدرت میان دولت و ملت است. در حقیقت دولت نه نهادی منفعل و بی طرف است که بتوان آن را نادیده گرفت و نه نهادی صوری است که صرفاً به ساز و کارهای بوروکراتیک خود دل خوش کند. بلکه در حقیقت با باور به ماموریت و اهداف خود همه دولت‌ها همواره می‌کوشند تا برنامه ریزی، نظارت، کنترل و با اعمال قدرت و منابع آن در آشکار و نهان مردم را به تبعیت واداشته و جامعه را اداره کنند. با توجه به مطالب فوق هدف از پژوهش حاضر بررسی و تحلیل سیاستگذاری‌های فرهنگی دولت در حوزه پوشش زنان و دختران جامعه می‌باشد.

روش

طرح پژوهش، جامعه آماری و روش نمونه‌گیری: این پژوهش با روش کتابخانه‌ای و ارزیابی منابع و داده‌های درجه اول با روش توصیفی و تحلیلی صورت گرفته است و در کل این بررسی از طریق مطالعه کیفی اسناد موجود، مصوبات و تحلیل سند صورت می‌پذیرد. در این پژوهش سعی بر آن بوده که تمامی داده‌ها و گزاره‌های معتبری که در تحلیل مؤلفه‌های این موضوع است، جمع‌آوری و مورد بررسی قرار گیرد.

روش اجرا

در این تحقیق با پرهیز از رجوع به اطلاعات حاصل از نقل قول‌ها، گزارشات متنی و صوتی روزنامه‌های رسمی به دلیل جهت‌گیری‌های سیاسی و تغییر نگرش و ارزش در این پژوهش مورد توجه نبود تمامی بندهای مورد استفاده در سیاست فرهنگی پوشش زنان از طریق مطالعه اسنادی مجموعه از مصوبات، اسناد و آیین‌نامه‌های دستگاه‌های سیاستگذار از جمله

شورای عالی انقلاب فرهنگی و کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی و معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری که مهمترین نهادهای سیاستگذاری در حوزه فرهنگ پوشش زنان هستند، ما را در رسیدن به مقوله‌های برتر و مهمترین محورهای اصلی سیاستگذاری فرهنگی جمهوری اسلامی در حوزه پوشش زنان در بعد از انقلاب کمک می‌کنند و از مدل استقرایی (جز به کل) پرداخته شده است (اشتریان، ۵۶، ۱۳۸۱).

مبانی نظری

سیاستگذاری فرهنگی

سیاستگذاری فرهنگی در امتداد خط مشی‌ها و برنامه ریزی‌های دولت به عنوان بالاترین مرجع قانون و قدرت در یک منطقه جغرافیایی معین است (اروم^۱، ۲۰۰۱). از دولت، ویژگی اساسی دولت مدرن را اعمال انحصاری کاربرد مشروع قدرت فیزیکی در یک قلمرو مفروض می‌داند چنین انحصاری به دولت قدرتی می‌دهد که هیچ نهادی یا کارگزاری در جامعه مدرن آن را ندارد (اسپکتور و لوین^۲، ۱۹۸۷، گس^۳، ۲۰۰۱). مواضع مشابهی به طرح تعاریف خود از دولت پرداخته اند از این منظر سیاستگذاری فرهنگی نه تنها عاری از قدرت در مفهوم جامعه شناسی سیاسی نیست بلکه ضرورتاً برخاسته از روابط قدرت است و از طریق چنین سیاست‌هایی با بسط ایدئولوژی حاکم، تبعیت مردم را به همراه داشته و به باز تولید مناسبات قدرت منجر می‌شود. بارکر و تیلور^۴ (۲۰۰۳: ۲۰) می‌نویسند اینجا فرهنگ تنها ابرازها و آگاهی‌ها نیست بلکه اعمال نهادی، امور اجرایی و توافقات فضائی است. فرهنگ در این خوانش در قالب دولتمندی درک می‌شود.

نهادهای سیاستگذاری فرهنگی در ایران

شورای عالی انقلاب فرهنگی

ایده آغازین انقلاب فرهنگی را باید در صدور پیام نوروزی امام خمینی (ره) در اول فروردین ۱۳۵۹ دانست. ضرورت ایجاد انقلاب اساسی در دانشگاه‌های سراسر کشور، تصفیه اساتید مرتبط با شرق و غرب و تبدیل دانشگاه به محیطی سالم برای تدوین علوم عالی اسلامی در بند یازده این پیام نوروزی شورای انقلاب را بر آن داشت تا بر رسیدگی و نظارت بر این سه امر متمرکز گردد. این شورا در ملاقات با امام در بیانه ۱۳۵۹/۱/۲۹ خود مقرر نمود که دانشگاه باید از حالت ستاد عملیاتی گروه‌های گوناگون خارج شود و بدین منظور سه روز مهلت بر چیده شدن دفاتر و تشکیلات گروه‌ها در دانشگاه‌ها تعیین کردند متعاقب تعطیل رسمی دانشگاه‌ها، امام خمینی (ره) در ۱۳۵۹/۳/۲۳ فرمانی را مبنی بر تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی صادر کردند و این شورا، به جهت اعضا سه بار دچار ترمیم تشکیلاتی شد و در نهایت در تاریخ ۱۳۷۵/۹/۱۴ با پیام رهبری ضمن تعیین ترکیب جدید اعضای شورای عالی وارد مرحله جدید از حیات سازمانی شد. در این مرحله شورای عالی انقلاب فرهنگی موظف گردید در راس فعالیتهای خود به "مدیریت فرهنگی" جامعه در عرصه‌های مختلف پردازد و با سیاستگذاری‌های اصولی خود زمینه را برای پیدایش جامعه‌ای بهره مند از حیات طیبه الهی فراهم سازد. شایان ذکر است که این شورا به سبب اقتدار سیاسی و اجتماعی اعضای آن در هر یک از نهادهای مجریه، قضائیه و مقننه که در حاضر بالاترین مقامات رسمی سه قوه عضو این شورا هستند و هم چنین شرح وظایف مفصل و مبسوط خود بالاترین شورای سیاستگذار در زمینه فرهنگی کشور است که ماموریت خود را تعیین و تدوین مهمترین اصول و

۱. Orum

۲. Spactour & Loein

۳. Gass

۴. Baker & Taylo

اولویت‌های لازم و ضروری در عرصه فرهنگ قرار داده و با تمسک به اندیشه‌ها و دیدگاه‌های حضرت امام خمینی و رهبری فعالیت می‌کند (سایت شورای انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۸، www.iranculture.org/provs/date.php).

جدول ۱. مصوبات و سیاست‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی در خصوص عفاف و حجاب

عنوان	تاریخ تصویب	متن
		عفاف و حجاب از نتایج و مظاهر ایمان و تقوی است. بنابراین برای تقویت آن باید در درجه اول به تحکیم ایمان و تقویت باورهای دینی افراد جامعه که در حکم روح و ریشه اخلاق و رفتار آنان است، توجه شود.
		۲- در توسعه فرهنگ عفاف و حجاب، لازم است به تحکیم ارزشها و مفاهیم اخلاقی خاصی از قبیل شرم و حیا و آزر و غیرت که با عفاف و حجاب رابطه نزدیک و بی‌واسطه دارند و خود از ثمرات ایمان و تقوی محسوب می‌شوند و نیز به آموزش احکام شرعی مربوط به عفاف و حجاب و آموزش صحیح رفتار زن و مرد با یکدیگر در جامعه و خانواده توجه کافی مبذول شود.
		۳- توضیح و تبیین دائمی فلسفه و فوائد عفاف و حجاب در زندگی فردی و اجتماعی و بیان آثار و نتایج سوء عدم رعایت عفاف و بی‌حجابی برای درک حقیقت عقلانی و منطقی عفاف و حجاب امری ضروری است.
		۴- عفاف و حجاب یک امر تربیتی خانواده است و تربیت خانوادگی در تثبیت فرهنگ عفاف و حجاب و در اندیشه و روح افراد، نقش اصلی و عمده را ایفاء می‌کند.
		۵- لازم است توجه عموم افراد، خصوصاً جوانان به نقش عفاف و حجاب در ایجاد هویت فرهنگی و ملی مستقل برای کشور و ملت و همچنین به آثار مثبت سیاسی این استقلال جلب و مقاسد دشمنان در ترویج فرهنگ برهنگی که خود یکی از راههای تهاجم فرهنگی است با ذکر شواهد و نمونه‌های تاریخ تشریح شود.
		۶- ضروری است به ریشه‌ها و زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی ضعف عفاف و حجاب از قبیل روحیه اشرافی‌گری و تجمل پرستی از یک سو و فقر و استیصال مادی از سوی دیگر و نیز شواری‌های موجود بر سر راه ازدواج شرعی و قانونی و تشکیل خانواده توجه شود و با مبارزه و مقابله با این ریشه‌ها و انگیزه‌ها موجبات ترویج و توسعه عفاف و حجاب فراهم شود.
		۷- در توسعه و ترویج عفاف و حجاب باید بر فعالیتهای فرهنگی، آموزشی و تبلیغی تأکید شده سعی شود فضای اجتماعی و فرهنگی جامعه و محیط به نحوی ساخته شود که افراد به صورتی طبیعی در آن فضا به رعایت عفاف و حجاب رغبت نمایند و بدان عادت کنند و از کارهایی که موجب بدبینی نسبت به اسلام و نظام اسلامی گردد پرهیز شود.
		۸- در توسعه و ترویج فرهنگ عفاف و حجاب نباید تنها زنان، مخاطب قرار گیرند و نقش و مسؤلیت مردان فراموش شود بلکه باید عفاف و حجاب به عنوان امری که به هر دو جنس زن و مرد مربوط می‌شود، تلقی شود.
		۹- لازم است در معرفی اسوه‌ها و الگوها در جامعه، به عفاف و حجاب به عنوان یک ارزش، عنایت کافی شود و در تبلیغات و نیز در آثار ادبی و هنری شأن و منزلت انسانی زنان و ارزش حجاب مورد توجه قرار گیرد.
		۱۰- تبلیغ عفاف و حجاب باید چنان باشد که خود موجب بدآموزی و اشاعه فحشا نشود و در این امر، می‌باید مقتضیات سنی، روحی و فرهنگی مخاطبان مورد توجه قرار گیرد.
		۱۱- در توسعه فرهنگ عفاف و حجاب، لازم است میان فعالیتهای فرهنگی ارشادی و اجرایی، همسویی و هماهنگی وجود داشته باشد و برنامه‌ها و اقدامات انجام شده بصورتی مستمر مورد نظارت و ارزیابی قرار گیرد.
		۱۲- در تبلیغ و ترویج عفاف و حجاب باید بیش تر به جنبه‌های مثبت تکیه شود و شیوه‌ها و طرز بیان دوستانه و مؤدبانه به کار گرفته شود و واکنش نسبت به عدم رعایت عفاف و بی‌حجابی باید تابع مقررات و محدود به حدود قانون باشد و از برخورد های خشن و اهانت آمیز خودداری شود.
		۱۳- مدیران و مسئولان باید از آگاهی و حساسیت لازم نسبت به مسأله عفاف و حجاب برخوردار باشند و محصوباً باید به آموزش صحیح مجریان تبلیغ و پاسداری از عفاف و حجاب اولویت داده شود.
		۱۴- در شهرسازی و معماری باید فرهنگ عفاف و حجاب مد نظر قرار گیرد و محیط کار و نوع برنامه‌ها و استفاده از وسائل و امکانات به نحوی نباشد که خود موجب اختلاط نامناسب زن و مرد شود.
		۱۵- در ترویج فرهنگ عفاف و حجاب باید به نوع کار و شرایط و مقتضیات محیط زندگی و خصوصیات اقلیمی و سمتها و آداب محلی و منطقه‌ای مربوط به لباس و پوشش، با رعایت اصل حکم فقهی حجاب، توجه شود و ضمن قائل شدن حرمت و احترام برای چادر به عنوان کاملترین و رایج‌ترین نوع حجاب و تشویق آن بدور از افراط و تفریط، از الزام همگان به استفاده از یک نوع، رنگ و شکل خاص خودداری شود. (مراکز اداری، آموزشی و درمانی تابع ضوابط خاص خود می‌باشند)
		۱۶- به موازات اهتمام نسبت به عفاف و حجاب و تبلیغ و ترویج آن باید تدابیری اتخاذ شود تا چادر و انواع لباسهایی که استفاده از آنها لازمه رعایت عفاف و حجاب است به آسانی و با هزینه‌ای معقول و منطقی قابل تأمین باشد.

۱۳۸۱/۱۱/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی

اصول و مبانی و روشهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف

عنوان	تاریخ تصویب	متن
<p>اهداف:</p> <p>۱- ایجاد هماهنگی میان کلیه دستگاه‌های سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرایی و نظارتی بمنظور استفاده بهینه از توان و امکانات موجود و تبادل تجربیات، اطلاعات و منابع در خصوص اوقات فراغت زنان و دختران.</p> <p>۲- مهارت بخشی و ارتقاء سطح آگاهی، خردمندی و توانمندیهای فردی، خانوادگی و اجتماعی زنان و دختران در راستای ایفای نقش اساسی آنان در عرصه‌های مختلف.</p> <p>۳- جهت دهی به برنامه‌ها و فعالیتهای مختلف گذران اوقات فراغت زنان و دختران در راستای تامین سلامت جسمی و بهداشت روانی، کاهش اضطراب و خستگی، کسب نشاط و شادی، شناسایی و رشد استعدادها، تقویت تمایلات دینی و اخلاقی و هویت دینی و ملی زنان؛</p> <p>۴- توسعه، تجهیز و گسترش امکانات مراکز فرهنگی و ورزشی برای گذران اوقات فراغت بانوان با اولویت به مناطق محروم؛</p>	<p>مصوبه شماره ۱۳۸۷/۰۱۲۶ ۳۰۸ موز.</p>	<p>سیاست‌های بهبود وضع گذران اوقات فراغت زنان و دختران</p>
<p>مولفه (۱) برنامه و فعالیت، راهبرد (۱) ضرورت جهت‌دهی به برنامه‌ها و فعالیتهای فرهنگی، سیاست‌های بهبود وضع گذران اوقات فراغت زنان و دختران</p>		<p>سیاست‌های اجرایی: - تبیین، ترویج و تبلیغ فرهنگ عفاف و رعایت اصول و موازین اخلاقی و ارزشی در محیط‌های فرهنگی؛</p>
<p>۱- توسعه فرهنگ کنکاش و تفکر در مفاهیم دینی توسط جوانان به منظور پذیرش درونی و قلبی و عمل به آنها؛</p> <p>۲- تبیین دائمی جایگاه والا و پر اعتبار زن در اسلام و مقایسه آن با سایر مکاتب به منظور احساس برتری شخصیت زن مسلمان نسبت به زنان سایر مکاتب و پرهیز از روی آوردن به جاذبه‌ها و شخصیت‌های کاذب؛</p> <p>۳- تقویت بنیه اعتقادی، اخلاقی و اصول و مبانی تربیت برای والدین، خصوصاً مادران نسبت به امر عفاف و حجاب و ایجاد حساسیت در آنها نسبت به آسیب‌های ناشی از عدم رعایت آن برای خود، خانواده و فرزندان؛</p> <p>۴- اتخاذ تدابیر مناسب جهت جذب، تربیت و به کارگیری نیروی انسانی شایسته نظیر مدیران، معلمان و اساتید معتقد و عامل به رعایت حجاب و عفاف در کلیه مراکز اداری و آموزشی؛</p> <p>۵- تبیین آموزه‌های دینی در خصوص ضرورت رعایت اصول حیا و عفت متناسب با قابلیت‌ها و ویژگی‌های زنان و مردان و ایجاد تعادل در روابط اجتماعی آنها؛</p> <p>۶- احیاء و ترویج سنت حسنه امر به معروف و نهی از منکر؛</p> <p>۷- ارتقاء سطح آگاهی جوانان در خصوص ارتباطات صحیح انسانی و اخلاقی بین آنها و حفظ حدود عفاف و حجاب در جامعه و خانواده؛</p> <p>۸- تبیین فلسفه و پیامدهای مثبت فرهنگی اجتماعی، روانی و اخلاقی عفاف و حجاب در عرصه‌های مختلف زندگی و اثرات منفی عدم رعایت آن در سست کردن بنیانهای اخلاقی خانواده و جامعه؛</p> <p>۹- تبیین دیدگاه اسلام در خصوص عفاف، پوشش، حجاب و ضرورت بیان، فلسفه، احکام و دستاوردهای مثبت رعایت آن در جامعه متناسب با شرایط سنی جوانان و نوجوانان با شیوه‌های جذاب؛</p> <p>۱۰- توجه دادن به رعایت و نیز باور پوشش نه به عنوان یک اجبار اجتماعی بلکه به عنوان یک ارزش انسانی، دینی و معنوی و یک باور قلبی جهت مصونیت از زشتی‌ها و آسیب‌های اجتماعی؛</p> <p>۱۱- افزایش آگاهی والدین نسبت به رعایت حجاب و عفاف خصوصاً در خانواده و نقش الگویی آنان در این امر؛</p> <p>۱۲- اهتمام جدی نهاد خانواده نسبت به تأمین نیازهای عاطفی و شخصیتی فرزندان به ویژه دختران و تأثیر آن در شکل‌گیری هویت دینی و اجتماعی آنها؛</p> <p>۱۳- تبیین نقش عفاف و حجاب در تقویت هویت ملی و فرهنگی جوانان و تأثیر آن بر استقلال فرهنگی و سیاسی کشور؛</p> <p>۱۴- تقویت روحیه تعادل در جوانان در رویکرد آنان به مدگرایی و بیان مستدل و منطقی اثرات و پیامدهای مدگرایی افراطی و پرهیز از تقلید کور کورانه از مدهای غربی و تقویت مدگرایی ملی؛</p> <p>۱۵- تبیین ریشه‌های تاریخی و فرهنگی و نشانه‌های روشن از وجود حجاب و پوشش در ادیان الهی و جوامع دارای سابقه تاریخی و تمدن فرهنگی؛</p>	<p>۱۳۸۴/۰۵/۰۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>	<p>راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف</p>

عنوان	تاریخ تصویب	متن
<p>رابطه‌های گسترش فرهنگ عفاف</p> <p>شماره ۱۳۸۳/۰۵/۰۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>		۱۶- زمینه سازی اجتماعی مناسب برای دختران و پسران جهت کشف، هدایت و بروز قابلیت‌ها و توانمندیها و تأمین مطالبات خود به منظور جلوگیری از بروز جلوه‌گری‌های نامناسب در حیطه فرهنگ عفاف و حجاب؛
		۱۷- اختصاص بخشی از موضوعات تحقیقاتی به بررسی «زمینه، علل و موانع گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه» و بررسی تأثیرات محصولات فرهنگی کشور بر این موضوع؛
		۱۸- تشویق و ترغیب خانواده‌ها و جوانان به ازدواج آسان و آشنا نمودن آنان با معیارهای شرعی انتخاب همسر، حقوق و وظایف یکدیگر، تقویت روحیه ساده زیستی و قناعت پیشگیری در زندگی؛
		۱۹- تقویت هماهنگی بین دستگاه‌های ذیربط در برنامه‌ریزی و تأمین امکانات لازم جهت رفع مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی موجود بر سر راه ازدواج جوانان؛
		۲۰- توسعه فعالیت‌های بنیادهای ازدواج به منظور جلب مساعدت دولت و خیرین در امر ازدواج جوانان؛
		۲۱- ارتقای مهارت‌های فنی و حرفه‌ای و توانمندیهای جوانان جهت توسعه طرح‌های خود اشتغالی و آشنایی با بازار کار و زمینه‌های مختلف فعالیت به عنوان زمینه ساز ازدواج، تشکیل خانواده و نهایتاً توسعه فرهنگ عفاف؛
		۲۲- اهتمام جدی مراکز فرهنگی و کلیه رسانه‌های کشور نسبت به ارائه الگوی مطلوب از عفاف و حجاب در محصولات فرهنگی خود (فیلم، سریال، تئاتر و...) و پرهیز از ایجاد تضاد و تناقض برای جوانان در این امر؛
		۲۳- جذب، تربیت و بکارگیری نیروی انسانی آگاه و عامل به مبانی دینی عفاف و حجاب در برنامه‌های فرهنگی و تبلیغی؛
		۲۴- جهت دهی و تقویت امر عفاف و حجاب با استفاده از قابلیت‌ها و ظرفیت سازمان‌ها، احزاب، تشکل‌های غیردولتی و هیئت‌های مذهبی در کشور؛
		۲۵- هدایت تبلیغات تجاری به سوی استقلال فرهنگی و اقتصادی؛
		۲۶- سازماندهی مبلغان آشنا به اصول و مبانی فرهنگ عفاف و حجاب به روش‌های صحیح تبلیغ و استفاده بهینه از آنها در مجامع دینی و خودجوش مردمی؛
		۲۷- نظارت دقیق و همه جانبه در امر تولید و نشر کتاب، مطبوعات و مجلات سینمایی در خصوص رعایت حریم عفاف و حجاب از نظر محتوایی و شکلی؛
		۲۸- تبیین ضرورت رعایت حجاب و عفاف توسط زنان و مردان در برنامه‌های فرهنگی، تبلیغی و هنری و پرهیز از یک‌سوی‌نگری؛
		۲۹- الگوسازی و ایجاد گرایش‌های عمیق و پایدار نسبت به امر حجاب و عفاف از طریق معرفی سیره عملی معصومین (ع)، بزرگان علمی و ادبی و فرهنگی، منطبق با مقتضیات زمان و مکان و شرایط سنی جوانان.
		۳۰- تبیین عدم مغایرت پوشیدگی، حجاب و عفاف با حضور و فعالیت‌های اجتماعی زنان و رفع شبهه تعارض بین آن دو؛
		۳۱- توسعه ارتباطات و تبادل اطلاعات بین دستگاه‌های مختلف آموزشی، فرهنگی و تبلیغی در جهت تبیین و تعیین حدود و ضوابط هماهنگ در رعایت عفاف و حجاب در ارائه برنامه‌ها و کالاهای فرهنگی؛
		۳۲- تربیت و توسعه نیروی انسانی مؤمن، کارآمد و آشنا به مسائل فرهنگی- تبلیغی در امر عفاف و حجاب و پرهیز از برخوردهای خشن، فیزیکی و تحقیر آمیز با متخلفین؛
		۳۳- هماهنگی و وحدت رویه مستمر و پایدار در برخورد با ناهنجاری‌های فرهنگی توسط دستگاه‌های مختلف در چارچوب قانون؛
		۳۴- ارتقای سطح آگاهی و ایجاد حساسیت در مدیران نسبت به توسعه فرهنگ عفاف و حاکمیت ارزش‌های اخلاقی در مجموعه‌های تحت مسئولیت آنها؛
		۳۵- طراحی و اجرای فعالیت‌های فرهنگی در مراکز تبلیغی، آموزشی و فرهنگی در راستای توسعه امر عفاف و حجاب؛
۳۶- ترغیب مسئولین و مدیران نسبت به مناسب‌سازی فیزیکی و فرهنگی محیط کار در ادارات، بانک‌ها، مدارس، دانشگاه‌ها، شرکت‌های خصوصی برای شاغلین و مراجعین؛		
۳۷- توسعه و تنوع بخشی به الگوهای مناسب حجاب و تبلیغ آن توسط رسانه‌ها به منظور اقعاع روحیه تنوع طلبی و حس زیبا شناختی جوانان ضمن ترویج و تشویق چادر به عنوان حجاب برتر و پرهیز از تحمیل و اجباری کردن یک الگوی ثابت از حجاب؛		
۳۸- توجه دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگساز به مد به عنوان مؤلفه‌ای نوین و تأثیر گذار در جهت‌دهی به نوع پوشش و آراستگی جوانان؛		

عنوان	تاریخ تصویب	متن
راهنمادهای گسترش فرهنگ عفاف	۱۳۸۴/۵/۰۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی	۳۹- تشویق و ترغیب و تبلیغ نمادها و الگوهای لباس ایرانی و بومی مناطق مختلف کشور و ممانعت از تبلیغ الگوهای مغایر با فرهنگ ایرانی-اسلامی؛
		۴۰- اتخاذ تدابیر لازم جهت تولید و توزیع اقلام مورد نیاز جامعه در رعایت حجاب؛
		۴۱- ایجاد زمینه‌های دسترسی عمومی به پارچه و لباس منطبق با الگوهای ایرانی-اسلامی و حمایت از طراحان و تولیدکنندگان آن؛
		۴۲- ایجاد زمینه تبادل فرهنگی ملل اسلامی از طریق ارائه الگوها و نمادهای پارچه و لباس ایرانی-اسلامی؛
		۴۳- فراهم ساختن زمینه‌های امکان رقابت برای تولیدکنندگان داخلی و حمایت مالی از آنها؛
		۴۴- تقویت فرهنگ استفاده از پارچه و لباس‌های منطبق با الگوهای ایرانی-اسلامی؛
		۴۵- تهیه مقررات لازم برای جلوگیری از واردات پارچه و لباس غیر متناسب با فرهنگ عفاف و حجاب؛
		۴۶- به منظور ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در امر ترویج و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه کمیته ترویج و گسترش فرهنگ عفاف با ترکیب ذیل در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تشکیل خواهد شد و گزارش عملکرد آن هر شش ماه یکبار به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه خواهد گردید.
		۴۷- کمیته ترویج و گسترش فرهنگ عفاف موظف است حداکثر ظرف مدت دو ماه راهکارها، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی و نقش دستگاه‌های ذیربط در این خصوص را تهیه و تصویب نموده و به اطلاع شورای عالی انقلاب فرهنگی برساند.

معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

ایده اولیه معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری به سال ۱۳۶۱ با عنوان کمیسیون‌های امور بانوان در وزارت کشور و به صورت آزمایشی در فرمانداری قم تشکیل شد و به دنبال آن کمیسیون‌های امور بانوان در سال ۱۳۶۱ در سراسر کشور شکل گرفت. در سال ۱۳۶۱، به پیشنهاد ریاست جمهوری وقت، آیت‌الله‌هاشمی رفسنجانی، تأسیس دفتر امور زنان زیر نظر رئیس جمهور در شورای عالی انقلاب فرهنگی، تصویب گردید. این دفتر فعالیت خود را با هدف ارتقا و بهبود وضعیت زنان و ارتقای توانایی‌های آنان برای شکوفایی و تحقق استعدادها در جهت تعالی و توسعه جامعه اسلامی سامان داد. از زمان تشکیل تغییرات زیادی در دولتها پشت سر گذاشت و سرانجام با روی کار آمدن دولت نهم، و در اولین اقدام، حوزه عمل این مرکز را به مرکز امور زنان و خانواده توسعه داد و در تاریخ ۴ خردادماه ۱۳۹۲ با تأیید و امضای معاونت برنامه ریزی رئیس جمهور دولت دهم چارت جدید مرکز با نام معاونت امور زنان و خانواده تأیید و به مرکز اعلام شده است (وب سایت معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، ۱۳۷۴، women.gov.ir).

جدول ۲ . وب سایت رسمی معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری پوشش زنان

ردیف	سیاست‌ها و راهکارها
۱	تحقیق و تدوین کتب و مقالات مناسب و خصوص فلسفه حجاب و عفاف، و شیوه‌های رواج آن در کشور و پاسخگویی به شبهات طرح شده در زمینه حجاب و پوشش.
۲	تهیه پودمان آموزشی ترویج فرهنگ عفاف برای خانواده‌ها.
۳	تشکیل دوره‌های آموزشی کوتاه مدت برای ارباب رجوع‌ها در دستگاه‌های اجرایی و تشکیلات غیر دولتی
۴	برگزاری همایش‌ها، کنفرانس‌ها و نشست‌های تخصصی با موضوع فرهنگ عفاف در مراکز علمی - تحقیقاتی.
۵	تشویق و حمایت از NGOهایی که در خصوص ترویج فرهنگ عفاف فعالیت می‌کنند

۶	همکاری با سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در خصوص ترویج نمادها و الگوهای لباس های بومی ایرانی و تشویق و حمایت از مراکز تولید و توزیع لباس های ملی و اسلامی.
۷	افزایش مشارکت زنان در عرصه خانواده و اجتماع از طریق بررسی علمی و کارشناسی موضوع و ارائه راهکار
۸	ارتقاء نگرش ها و باورها در مسایل مربوط به بانوان بر مبنای شناخت دقیق وضعیت زنان در جامعه و خانواده
۹	تحکیم بنیان خانواده به عنوان مناسب ترین بستر رشد انسان های شایسته و متعالی به منظور بقای سلامت و اخلاق در جامعه
۱۰	ارایه الگوی زن مسلمان به عنوان نماد آزاداندیشی، عفاف و وارستگی و تاثیر گذار بر فرایند تصمیم گیری سیاسی
۱۱	شناخت مسایل و مشکلات زنان در جامعه، خانواده، محیط کار و پیگیری اصلاح قوانین مربوطه با وضع قوانین لازم برای حل مشکلات
۱۲	پرداختن به شناسایی وضعیت زنان و خانواده و آسیب های موجود و نیز تدوین گزارشات تحلیل-آماری و سیاستی وضعیت زنان و خانواده
۱۳	معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری با مشارکت در تدوین برنامه کنترل و کاهش طلاق با دستگاه های ذی ربط

مجلس شورای اسلامی مجلس

اولین نهاد قانونگذاری در ایران همواره و در طول ادوار تاریخ کشور مورد توجه جدی بوده است. مجلس نهاد قانونگذاری در ایران در ادوار مختلف تاریخ دستخوش تحولاتی بوده و نقش های مهمی را ایفا کرده و منشا بسیاری از اتفاقات مهم بوده است. بر اساس اصل هفتاد و یکم قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی صلاحیت عام قانونگذاری را دارا است و در عموم مسایل در حدود مقرر در قانون اساسی می تواند قانون وضع کند. مجلس شورای اسلامی علاوه بر وظیفه قانونگذاری، مسوولیت های نظارتی نیز بر عهده دار است (مصوبات مجلس شورای اسلامی، سایت مرکز پژوهشها مجلس، سامانه قوانین و مقررات کشور، ۱۳۹۴، rc.majlis.ir/fa/parliament).

جدول ۳. مصوبات و قوانین مجلس شورای اسلامی در خصوص عفاف و حجاب

قانون	تاریخ تصویب	متن
ماده (۱۸)، بند (۵) قانون بازسازی نیروی انسانی وزارتخانه ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت	مورخ ۱۳۶۰/۰۷/۰۵ مجلس علنی	اعمال خلاف اخلاق عمومی عبارت است از: - عدم رعایت حجاب اسلام.
تبصره ماده (۱۰۱)، قانون مجازات اسلامی	مورخ ۱۳۶۲/۰۵/۱۸ مجلس علنی	زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند، به تعزیر تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهند شد.
ماده (۱) قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباسهایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه دار می کند	مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۲۸ مجلس علنی	- کسانی که عالماً لباسها و نشانه هایی که علامت مشخصه گروههای ضد اسلام یا انقلاب است تولید کنند یا وارد کنند و یا بفروشند و یا در ملاء عام و انظار عمومی از آنها استفاده نمایند مجرم شناخته می شوند و البسه و اشیاء مذکور در حکم قاچاق محسوب می شود.
ماده (۴) قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و مجازات فروشندگان لباسهایی که استفاده از آنها در ملاء عام خلاف شرع است و یا عفت عمومی را جریحه دار می کند	مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۲۸ مجلس علنی	- کسانی که در انظار عمومی وضع پوشیدن لباس و آرایش آنان خلاف شرع و یا موجب ترویج فساد و یا هتک عفت عمومی باشد، توقیف و خارج از نوبت در دادگاه صالح محاکمه و حسب مورد به یکی از مجازاتهای مذکور در ماده ۲ محکوم می گردند.

قانون	تاریخ تصویب	متن
بند (۱۳)، ماده ۹، قانون رسیدگی به تخلفات اداری	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۶۵/۱۲/۲۵	تخلفات اداری به قرار زیر است: - عدم رعایت حجاب اسلامی.
بند (۱۳)، ماده (۸)، قانون رسیدگی به تخلفات اداری	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۷۱/۰۴/۰۹	تخلفات اداری به قرار زیر است: - عدم رعایت شعائر و حجاب اسلامی.
بند (۲۰)، ماده (۸)، قانون رسیدگی به تخلفات اداری	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۷۲/۰۹/۲۳	تخلفات اداری به قرار زیر است: - رعایت نکردن حجاب اسلامی.
تبصره ماده (۱۴۱)، کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات های بازدارنده)	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۷۵/۰۳/۰۲	- زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند به حبس از ده روز تا دو ماه و یا از پنجاه هزار تا پانصد هزار ریال جزای نقدی محکوم خواهند شد.
ماده (۱) قانون ساماندهی مد و لباس	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲	به منظور حفظ و تقویت فرهنگ و هویت ایرانی - اسلامی، ارج نهادن، تبیین، تثبیت و ترویج الگوهای بومی و ملی، هدایت بازار تولید و عرضه البسه و پوشاک براساس طرحها و الگوهای داخلی و نیز در جهت ترغیب عموم مردم به پرهیز از انتخاب و مصرف الگوهای بیگانه و غیرمأنوس با فرهنگ و هویت ایرانی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است جهت پی‌ریزی ساختار مدیریتی موضوع این قانون، کارگروهی (کمیته‌ای) متشکل از یک نفر نماینده تام‌الاختیار از هر کدام از وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، بازرگانی و صنایع و معادن و سازمانهای صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران و مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و سه نفر از نمایندگان صنوف ذی‌ربط (طراحان و تولیدکنندگان) و یک نفر نماینده از کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی به عنوان ناظر تشکیل دهد.
ماده (۲) قانون ساماندهی مد و لباس	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲	- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران مکلفند در جهت ترویج نمادها و الگوهای پارچه و لباس ایرانی و بومی مناطق مختلف ایران نمادها و الگوهای مورد تأیید کارگروه (کمیته) یادشده در ماده (۱) این قانون را تشویق و ترغیب نمایند و در جهت پرهیز از تبلیغ الگوهای مغایر با فرهنگ ایرانی - اسلامی اهتمام جدی بورزند.
ماده (۳) قانون ساماندهی مد و لباس	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با همکاری وزارت بازرگانی جهت تبادل فرهنگی ملل مسلمان، موزه، نمایشگاه و جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی با محوریت معرفی نمادها و الگوهای پارچه و لباس ایرانی - اسلامی برگزار نماید.
ماده (۵) قانون ساماندهی مد و لباس	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲	- وزارت بازرگانی مکلف است برای دسترسی عمومی و حمایت از تولید و فروش پارچه‌ها و پوشاک منطبق با الگوهای ایرانی - اسلامی، نمایشگاه‌های عرضه فصلی مد لباس و پوشاک برگزار نماید.
ماده (۷) قانون ساماندهی مد و لباس	مصوب جلسه علنی مورخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲	- وزارتخانه‌های تعاون، کار و امور اجتماعی و صنایع و معادن مکلفند در تأسیس تعاونی، اعطاء مجوز فعالیت و استفاده از تسهیلات دولتی، طراحان و تولیدکنندگان پارچه و لباس مبتنی بر الگوهای ایرانی - اسلامی را در اولویت قرار دهند.

تحلیل و بررسی یافته‌های مصادیق سیاستگذاری فرهنگی پوشش زنان

۱. اولین مصوبه در خصوص حجاب یک ماه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران ۱۳۵۷/۱۲/۱۵، زمانی که هنوز قانون اساسی تدوین نشده و به تصویب نرسیده بود، مربوط به پیام امام خمینی (ره) نسبت به وضعیت حضور زنان در ادارات دولتی، انتقاد کرده و فرمودند: زن‌ها اگر با حجاب باشند. می‌توانند کار کنند (امام خمینی، ۱۳۸۶، ج ۶، ص ۳۲۹). دیگری در تیرماه ۱۳۵۹، طی پیامی در پاسخ استعلام در مورد تعرض عده‌ای از افراد ناآگاه و احياناً ضدانقلاب، به بانوان بی حجاب، اعلام داشتند: «ممکن است تعرض به زن‌ها در خیابان، کوچه و بازار، از ناحیه منحرفین و مخالفین انقلاب باشد و باید پلیس، کمیته‌ها از اینگونه جریانات جلوگیری کنند.» (امام خمینی، ۱۳۸۶، ج ۱۲، ص ۵۰۲). راهبردهای دیگر انقلاب در خصوص گسترش پوشش (حجاب و عفاف) در سال ۱۳۶۰، در بند ۵ ماده ۱۸ قانون بازسازی نیروی انسانی مؤسسات دولتی و وزارتخانه‌های وابسته به دولت، بی حجابی به عنوان تخلف شناخته شد تا سال ۱۳۶۲ هیچ قانونی در مجلس شورای اسلامی در خصوص پوشش (حجاب و عفاف) تصویب نشد و اولین قانونی که در خصوص پوشش زنان، در کشور به تصویب رسید، ماده ۱۰۲ قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲ بود. در این قانون آمده بود، «زنانی که بدون حجاب شرعی در معابر و انظار عمومی ظاهر شوند به تعزیر تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهند شد». مهم‌ترین قانونی که بی حجابی را جرم دانسته و به آن پرداخته شده، ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۵ (ماده ۱۰۲ مصوب سال ۱۳۶۲) دانست. که بدحجابی و بی حجابی، براساس قانون جرم دانسته شده، اما بازسازی و جلوگیری از این جرم نیز مانند سایر جرایم نیازمند پشتوانه‌های فرهنگی و زیرسازهای اجتماعی است. در این راستا، شورای عالی انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۸۴، قانون راهکارهای اجرایی گسترش فرهنگ عفاف و پوشش را به تصویب رساند. قانونی که هدف از ارائه آن، درونی و نهادینه کردن پوشش، با مشارکت و توجه جدی همه نهادها و دستگاه‌ها به صورت مستمر و هدفمند است. در حقیقت این قانون، که طرح آن از ابتدای دهه ۷۰ در دستور کار شورای عالی انقلاب فرهنگی قرار داشت، اقدامی همه جانبه و نگاهی چندبعدی به مسئله حجاب و پوشش در جامعه است. طرحی که به دنبال آن، مجلس شورای اسلامی نیز، قانون ساماندهی مد و لباس را در سال ۱۳۸۵ به تصویب رساند. تا شاید سر و سامانی به وضعیت بی سامان پوشش و حجاب و مد عرضه شده در سطح کشور داده شود. بررسی مصوب‌های بالا نشان می‌دهد دهه اول انقلاب تلاش‌های مستمری در خصوص اولویت پوشش زنان و راهبردهای گسترش آن صورت گرفته و لکن این عوامل در دهه دوم و سوم انقلاب با توجه به تغییرات اجتماعی و فرهنگی و جهانی شدن با فراز و فرود همراه بوده، که باعث ترغیب مسئولین، مدیران نسبت به مناسب‌سازی فیزیکی و فرهنگی محیط کار در ادارات، مدارس، دانشگاهها و شرکت‌های خصوصی و توجه خاص به پوشش و عفاف در شهرسازی و معماری و تمرکز بر فضای روابط اجتماعی و سالم‌سازی مکان فیزیکی.

۲. مهم‌ترین مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، راهبردهای گسترش و حجاب عفاف است که در کانون بحث این پژوهش قرار دارد این شورا در جلسه ۵۶۶ مورخ ۱۳۸۴/۵/۴ در چارچوب اصول و مبانی روشهای اجرایی گسترش پوشش زنان (مصوبه ۴۱۳ مورخ ۱۳۷۶/۱۱/۱۴) راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف را در شانزده بند تصویب نموده و در همان جلسه اصول و مبانی و روشهای اجرایی گسترش این فرهنگ، با هدف منطقی و جامع و هماهنگ بودن روشهای اجرای دستگاههای مختلف و تابعیت آنها از یک سلسله اصول و مبانی تصویب شد. به موجب مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، عدم رعایت پوشش اسلامی یا استفاده از پوشش یا آرایش مبتدل از جمله تخلفات اخلاقی محسوب شده (مصوب جلسه ۳۵۸ مورخ ۱۳۷۴/۶/۱۴). علاوه بر این در مجموعه منشور

تربیتی نسل جوان نیز مواردی به این امر اختصاص یافته است.

۳. بررسی‌های انجام شده در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی نشان می‌دهد راهبردهای گسترش پوشش زنان در جامعه با تمام تلاش‌های دستگاههای اجرایی در دهه سوم انقلاب اسلامی با کم توجهی و تاخیر روبرو است و در این مصوبات هم به سیاست‌های فرهنگی و هم خط مشی‌های فرهنگی پرداخته شده و در هر دو سطح حالت رفت و برگشتی داشته است و وزنه اصلی مجموعه این سیاست‌ها بر فرهنگ سازی در زمینه پوشش زنان متمرکز شده است. در تمامی زمینه‌ها تلاش دارد از خلال اتخاذ تدابیری چون ارتقاء سطح آگاهی بخشی در حفظ حدود حجاب، جذب، تربیت و به کارگیری نسل آینده انقلاب همسو با سیاست‌های جامعه، ارائه الگوی مطلوبی از پوشش زنان در کالاهای فرهنگی، رسانه‌ای و برنامه آموزشی، تربیتی و فرهنگی و القاء حجاب به عنوان مصونیت از زشتی‌ها و آسیب‌های اجتماعی و دارای ارزشهای انسانی و معنوی نه به عنوان یک اجبار اجتماعی و دینی که توسط دستگاه‌ها ذریبط مطرح می‌گردد.

۴. شورای عالی انقلاب فرهنگی با روشن بینی قابل توجه، سیاست‌های بهبود وضع گذاران اوقات فراغت زنان و دختران را در اسفند ماه سال ۱۳۸۱ به تصویب رساند که ویژگی مهم این مصوبه توجه به خصوصیات سنی و سطح تحصیلات، وضعیت تاهل و نیازهای روحی و روانی خصوصیات اقلیمی و اجتماعی، فرهنگی و محل زندگی آنها توجه داشت. در این حوزه به دلیل ضعف مطالعات، سیاست گذاران پژوهش‌های تطبیقی را مطرح نمودند و در ضمن بدین منظور به ایجاد فضاهای چند منظوره فرهنگی، هنری و ورزشی سرپوشیده در تهران و کلان شهرها و مراکز خرید و... به عنوان حرکت آغازین، الگویی و ایجاد بوستانهای اختصاصی بانوان در تهران کردند و شاید توسعه امکانات ورزشی برای دختران و زنان به عنوان مصداق روشن از خط مشی‌های فرهنگی دولت در این زمینه باشد.

۵. معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری نیز در این راستا شروع به برگزاری همایش‌ها، کنفرانس‌ها و نشست‌های تخصصی با موضوع فرهنگ عفاف در مراکز علمی - تحقیقاتی در سراسر کشور با همکاری سازمان صدا و سیما و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در خصوص ترویج نمادها و الگوهای لباس‌های بومی ایرانی و تشویق و حمایت از مراکز تولید و توزیع لباس‌های ملی و اسلامی. از طریق بررسی علمی و کارشناسی موضوع و ارائه راهکارهای به دست آمده به هیئت محترم دولت، مجلس شورای اسلامی، شورای عالی فرهنگی و اجتماعی زنان و سایر مراجع ذریبط به منظور وضع مقررات و اتخاذ سیاست‌های کلان در حوزه زنان را می‌توان یکی دیگر از خط مشی‌های فرهنگی دولت نام برد.

و شاید یکی از مهمترین سیاست فرهنگی امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری شناسایی وضعیت زنان و خانواده و آسیب‌های موجود و نیز تدوین گزارشات تحلیلی - آماری و سیاستی وضعیت زنان و خانواده، تهیه اطلس وضعیت زنان و خانواده به تفکیک استانها و نقشه آسیبهای اجتماعی حوزه زنان و خانواده هم چنین تدوین و لحاظ ماده ۳۱ در لایحه احکام برنامه ششم و تدوین سند راهبردی برنامه ششم در موضوع زنان و خانواده دانست و ارائه پیشنهاد اصلاح قوانین، مقررات و سیاست‌های حوزه زنان و خانواده، موارد پیشگفت تداعی کننده سرفصل‌های کلی و پیشین سیاست گذاران فرهنگی دولت است و حرف جدیدی به غنی سازی مضامین مطروحه نکرده و در بیشتر موارد به صورت کلیشه‌ای است. و گویای ضعف سیاست پردازی فرهنگی و عملکرد دولت در این زمینه‌ها می‌باشد و غفلت، کلی گویی و بی توجهی در تنظیم و تدوین سیاست‌های فرهنگی و از طرفی ضعف اجرای سیاست‌ها موجود، سازمان‌های را دچار سرگشتگی و ابهام کرد و این به دور از واقعیت است و آنچه که

در سرفصل‌های قانونی آمده خالی از ابهام نیست و مواردی مطرح شده، جای تامل و بررسی بیشتر است و بعضی سیاست‌ها نارسایی، تناقض و ناکارآمدی در اعمال و اجرا به چشم می‌خورد به عنوان مثال در سرفصل سیاست‌ها و ضوابط پوشش مخاطب در برنامه‌های پخش صدا و سیما نباید پوشش با معیار زیباشناختی و شخصیت ارزش‌های فرهنگی مغایرت داشته باشد. در حالی که با برخی از برنامه‌های صدا و سیما مغایر است (سیاست‌ها، ضوابط و دستورالعمل‌های تولید برنامه ۱۶۲). در برخی موارد نیز سیاست‌های فرهنگی در خصوص پوشش و عفاف که ممنوعیت مطلق داشت نقض شده و از دیدگاه‌های اولیه انقلاب فاصله گرفته و با انعطاف پذیری بیشتر، تغییرات اجتماعی و ایدئولوژی فضای فرهنگی همراه شده است مثل تصویر زنان با آرایش همه جانبه در فیلم‌های سینمایی، مجلات، نشریات و تلویزیون نمایان می‌شود (مصوب ۱۳۶۲ حضور زنان با پوشش کامل اسلامی).

با توجه به مطالعات و تحقیقات گسترده در ایران، نهادهایی که مجری تصویب سیاست‌گذاری فرهنگی (شورای عالی انقلاب فرهنگی؛ معاونت امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی) این سه ارگان می‌باشند که مهم‌ترین ضعف این مصوبات عدم هماهنگی و کج سلیقه‌ای در اجرای مصوبات در دورن این ارگان و نهادها خود مشکل است. چون همیشه یک نهاد باید مصوبات فرهنگی عفاف و پوشش را صادر کند و خودش رسیدگی و نظارت نماید. ولی این سه نهاد فقط مصوبات را صادر و سلیقه، موازی و مقطعی رفتار می‌کنند و نتایج آن عبارتند از:

بخش تحلیل مصوبات شورای عالی انقلاب

شورای عالی انقلاب فرهنگی اوائل انقلاب به فرمان آیت الله خمینی و در سال ۱۳۵۹ تشکیل و قرار شد تا در دانشگاه‌ها به تصفیه اساتید و دانشجویان فعالیت کند. اما این شورا به دلیل عدم هماهنگی فکری و اهدافی در بین اعضا سه بار دچار ترمیم تشکیلاتی شد و در نهایت در تاریخ ۱۳۷۵/۹/۱۴ با پیام رهبری ضمن تعیین ترکیب جدید اعضا این شورا وارد مرحله جدید سازمانی خود شد.

نکته اول اینکه، در این مصوبات عدم هماهنگی اعضا در زمینه افکار و عقاید بود که مانع به تحقق رسیدن آرمانهای نظام و انقلاب شد و وجود افراد افراطی در تمامی پست‌ها و ارگانها و سازمان مانع پیشرفت و اهداف انقلاب شد.

نکته دوم، این شورا تشکیل شد تا در رأس فعالیت‌های خود به مدیریت فرهنگی جامعه در عرصه‌های مختلف به پردازد و با سیاست‌گذاری‌های اصولی، زمینه پیدایش جامعه‌ای بهره‌مند از طیبه الهی را فراهم سازد. اما این کار انجام نشد و در انجام آن حتی با شکست مواجه گردید و علت آن تصویب سیاست‌ها و راهکارهای اشتباهی است که در تحلیل مصوبات به توضیح آن در ذیل پرداخته می‌شود.

تحلیل مصوبات شورای عالی انقلاب

بند دوم: مجری و مسئول اجرای مصوبات مشخص نشده که به نحوی درست، نظارت بر اجرای مصوبات را رسیدگی کند و همین امر باعث سلیقه‌ای شدن پوشش زنان در سازمانها گردیده مثلاً در شرکت هواپیمایی نحوه پوشش کارمندان (زن و مرد) با نحوه پوشش سازمان تبلیغات متفاوت است. این ضعف اجرای مصوبات دولت است.

بند سوم: نوع پوشش برای آقایان و خانم‌ها در مصوبات مشخص نشده و همین باعث گردید که هر کس، از

پوشش برداشت شخصی و سازمانی کند (عدم هماهنگی و سازگاری بین مصوبات، سازمان و مردم عادی).
بند چهارم: تعاریف استانداردهای و الگوهای پوشش به نهادها و اگذار شده در حالی که باید دقیقاً مشخص می شد تا در صورت عدم اجرا از ابزارهای تشویقی و تنبیهی در سازمان و جامعه استفاده گردد. پوشش دختران در دانشگاهها سفت و سخت انجام می شد ولی در بیرون دانشگاه هیچ نهادی نیست.

بند پنجم: ایجاد مراکز و موسسات متعدد با هدف الگوسازی ارائه گردیده. این ضعف در حالی است که، در مصوبات مزبور نوع پوشش زنان و دختران، شکل و رنگ تعریف دقیق و طراحی درست نگردید، که نتیجه اش در جامعه فعلی مواجه با مدهای غربی، غیربومی، غیراخلاقی و غیرانسانی و سلیقه ای در جامعه شده است. در بند پنجم مصوبات هیچ مجری و موسسه ای جهت رسیدگی به اجرای مصوبات مشخص نگردیده است به همین جهت اجرا همیشه حالت سلیقه ای بوده، پس ارزیابی های هر ارگان و نهاد با توجه به صلاح دید خود و اهداف سازمانش اجرا و ارزیابی می شود. و گاهی با توجه به شرایط جامعه همایش و یا کنگره در خصوص پوشش در سازمانها و جامعه برگزار می گردد و آخرش هیچ معیار عملی و اجرای آن در سطح سازمان را ندارد فقط در حد شعار باقی می ماند. در بند سیزدهم: رویه مشخص در خصوص پوشش از طریق رسانه های جمعی مثل تلویزیون آموزش داده نشد بلکه با توجه به سیاست هر دولت در هر زمانی برنامه ها سلیقه ای تر شده حتی در بعضی از مواقع عکس مصوبه آموزش داده می شود

بخش تحلیل سند چشم انداز معاونت امور زنان نهاد ریاست جمهوری

در جدول شماره ۲ بندهای سند چشم انداز و رهنمودهای مقام معظم رهبری است که به معاونت امور زنان نهاد ریاست جمهوری سپرده شده است.

در بند یک: فقط به نگارش کتب پرداختند و هیچ گونه توجهی به مشکلات، پیشنهادات و ارائه راهکارها نشد، چون مسئول و مجری برای اجرا در سطح جامعه نداشتند. فقط هزینه های متعددی صرف برگزاری همایشات و کنگره های بین المللی و ملی نمودند.

در بند دوم: به دلیل عدم تعاریف صریح، روشن و قانونی از عفاف و چطور و بر چه اساسی باید آموزش دهیم؟ و اشخاصی که صلاحیت آموزش دادن را دارند چه کسانی هستند؟ مشخص نیست.

بند پنجم: تنها NGO در حیطه عفاف و پوشش، واحد بسیج است که آن هم توسط افراد مسئولش به صورت سلیقه ای و مطابق با تغییرات سیاسی عمل می کند.

بند ششم: سازمان صدا و سیما ضعیف ترین نهاد جامعه است که جزء نهادهایی است که در ترویج غلط فرهنگ و بی هویتی و پوشش های غربی نادرست در فیلم های سینمایی و بخش سینمای خانگی خود، باعث ترویج فرهنگ بد پوشش و بی حجابی در جامعه شده است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج بررسی متون سیاستگذاری نشان می دهد ناهماهنگی ساختاری، اثرات بلامنازع را بر فرایند برنامه ریزی و سیاستگذاری به جا گذاشته و چنانچه اصلاح نشود، تبعات نامیمون خود را کماکان به جا خواهد گذاشت. ماده ۱۵۸ برنامه سوم توسعه اهداف دولت درباره زنان را در چهارچوب اهداف مرکز امور مشارکت زنان مشخص می کند و به این مرکز توصیه می کند که برای انجام مأموریت های محوله از همکاری با دستگاه های مسئول غفلت نکند،

در حالی که ماده ۱۱۱ برنامه چهارم توسعه، دولت را به پیگیری اهداف برنامه، درباره زنان موظف می‌کند و در تبصره این ماده، همه دستگاه‌های اجرایی را موظف می‌کند که تحقق اهداف برنامه را با همکاری مرکز، برنامه امور مشارکت زنان دنبال کنند. هم چنین ماده ۲۲۷ و ۲۳۰ برنامه پنجم نیز تدوین سند توسعه جامع زنان و خانواده را با محوریت دولت و همکاری مرکز امور زنان و خانواده دنبال می‌نماید. سئوالی که مطرح می‌شود، این است چگونه در مقطعی زمانی، دولت محوری و در مقطع دیگر بانفی تمرکزگرایی و از طریق دستگاه محوری امر برنامه ریزی میسور می‌گردد؟ مسیر صحیح تدوین برنامه پیشرفت و توسعه در حوزه عفاف و توسعه فرهنگ حجاب و پوشش، به نحوی که از همه قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مؤثر این حوزه استفاده شود، کدام است؟ و الگوی ساختاری ما در این زمینه چیست؟ پاسخ به این پرسش‌ها را می‌توان در نوع سیاستگذاری فرهنگی پیدا کرد.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و در واکنش به برجسته بودن جنبه‌های ظاهری آزادانه حضور زنان در عرصه‌های عمومی در دوران رژیم پهلوی، تلاش برای اسلامی کردن جامعه و لزوم توجه به ارزشها و فضائل انسانی زنان، به جای توجه مادی به وجودش، پوشش و رعایت شئون اسلامی به عنوان ارزشی دینی و معنوی در دستور کار انقلاب قرار گرفت. این موضوع چه در نص صریح قرآن و چه سنت و فتوای مراجع تقلید "به عنوان بالاترین شارحین و مفسرین قرآن و سنت" مطابق مقتضیات زمان مورد توجه قرار گرفته است و در واقع انقلاب اسلامی ایران بر پرتوی از گفتمان شریعت استقرار و استمرار می‌یابد پوشش به عنوان شاخصه دینی و معنوی چه به صورت شهودی و چه عینی مورد توجه سیاستگذاران و عموم قرار گرفت. این امر نشان می‌دهد. در سال‌های اولیه انقلاب در زمینه عفاف و پوشش سیاست مدونی وجود نداشته، بیشتر سیاستگذارهای فرهنگی پوشش و عفاف بر پایه اندیشه امام خمینی (ره) و اقوال مسئولین بلند مرتبه نظام بوده است. مبنا و محور بودن اقوال و اندیشه‌های مسئولین و عدم سیاست گذاری و برنامه ریزی عملیاتی مدون باعث شد خط مشی گذاری‌های پوشش زنان در زمینه اجرا گاه با شدت و ضعف سازمانها و اشتباهات تفسیری و گاهی چشم پوشی همراه باشد. در واقع بین مصوبات و خواسته سازمانها و مردم یک سازگازی بوجود آمده و مصوبات آن طور که مورد توجه سیاستگذاران بوده اجرا نگردیده است.

با بررسی بند های از مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در بخش تحلیل می‌توان نتیجه گیری کرد هر بند مصوبه با کلی گویی همراه و دارای ضعف بسیار می‌باشد و همین خود دچار عدم هماهنگی سازمان و سلیقه ای شدن است.

اجرای سلیقه ای و بر مبنای مصلحت اندیشی‌های شخصی و عدم توجه به قوانین و مصوبات گفته شده باعث کم اثر شدن فعالیت‌های معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری در حوزه پوشش زنان شده است. هم چنین اختیارات مجلس شورای اسلامی هم مثل این نهادها بی نتیجه مانده که در جدول سه به آن اشاره شده است و نتیجه کلی این که بسیاری از سیاست‌های حوزه حجاب و پوشش در شرایط فعلی به دلایلی مانند: فقدان تعریفی جامع در خصوص حجاب، برداشت‌های متفاوت در خصوص نوع پوشش در جامعه، کل گویی، ابهام و اعمال سلیقه‌ای در اجرای سیاست‌های حوزه حجاب، ناهماهنگی‌های ساختاری و... به نحو مطلوبی عملیاتی نشده است.

منابع

- اشتریان، کیومرث. (۱۳۸۱). روش سیاستگذاری فرهنگی، تهران: انتشارات کتاب آشنا.
- اسپکتور، سلین. (۱۹۸۷). قدرت و حاکمیت در تاریخ اندیشه غرب، عباس مخبر. (۱۳۸۲). تهران: نشر نی.
- امام خمینی، روح ا... (۱۳۸۶). صحیفه امام، موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران: ج ۶، ص ۳۲۹. ج ۱۲، ص ۵۰۲.
- باقری، شهلا. (۱۳۹۰). زن، دین، جامعه: تحلیل جامعه شناختی از مسائل زنان و خانواده، تهران: محراب.
- کاظمی، عباس، آهوئی، علی. (۱۳۸۷). تبعیض سنی، ارزیابی گفتمان سیاست فرهنگی در هویت بخشی به جوانان ایرانی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۳۳، ۲۳-۵۳.
- هادی پیکانی، مهربان. (۱۳۹۵). درآمدی بر فرایند خط مشی گذاری عمومی. اصفهان: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان خوراسگان.
- مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۸۸). سایت رسمی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی. www.iranculture.org/provs/date.php
- مصوبات مجلس شورای اسلامی. (۱۳۹۴). سایت مرکز پژوهش های مجلس، سامانه قوانین و مقررات کشور. rc.majlis.ir/fa/parliament
- مصوبات معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، وب سایت رسمی. (۱۳۸۴). women.gov.ir
- Spactour, L. (1987). The End of the State, London.
- Guess, L. (2001). History and Illusion in Politics, Cambridge Cambridge University Press.
- Bache, I. & A. Taylor. (2003). The Politics of policy Resistance Reconstructing Higher Education, Journal of public policy, Vol.23, No.3.
- Orum, A. (2001). Introduction to Political Sociology University of Illinois at Chic ago.

Analysis of Women's Dressing Cultural Policies

M. Hadi Paykani*

N. Mohammedvand Goljueh**

Abstract

The study aim was to analyze the state cultural policy in the veiling of women and girls in Iranian society. For this purpose by applying a quality method all the documents, acts and the main texts of the tree cultural policy makers in the field of women's dressing, the Supreme Revolutionary Cultural Council, Parliament and Presidential Administration Women's Affairs and Family Deputy were gathered and analyzed. Most of the policies developed after the Revolution by the relevant organizations faced limited success and despite all of the state capacities of reward and punishment for the realization of these policies that were imposed were not effectively enough successful. Factors such as the lack of a comprehensive definition of dress and veil in legislation outputs, the different notions about the type of dressing in the society, ambiguity in acts, personalization of the implemented policies in the field of women's clothing, structural incoordination, limited attention to cultural policies and lack of coordination of policies and regulatory approvals to the society conditions and lack of good governance, justice factors were some of the reasons for not being enough success of the policy in the field of women's clothing.

Keywords: cultural policy, women's clothing.

* Assistant Professor of Management, Department of Management, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

** Ph.D. student in the Department of Management, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran (Corresponding Author, e-mail, N_mohammadvand@yahoo.com).